

מכי דייש אמצרי [מהזמן שמתקן ומגביה את גבולי השדה].

ואיכא דאמרי: אפילו מכר את השדה באחריות, ועשה בה קנין, ויצאו עליה עסיקין, נמי אינו יכול לחזור בו.

ואין הלוקח יכול לומר למוכר: הרי יטרפוה העוררין ממני, וממילא אחזור ואגבה ממך מעותי. עתה שהמעות עדיין בידי, אעכבם, ויחזור המקח!

משום דאמר ליה המוכר ללוקח: אחוי טרפך [הראיני שטר טורף, שכתב לך הדיין שטרפו ממך את השדה, ועלי לשלם לך], ואז אשלם לך. אבל כל זמן שלא העמידוך בדין, ולא טרפו ממך את השדה, איני ירא מהם.

איתמר, המוכר שדה לחבירו, ולבסוף נמצאת שאינה שלו [שלא היתה השדה שייכת למוכר], אלא גזולה היתה בידו, ובא הנגול ונטלה מהלוקח,

רב אמר: יש לו ללוקח מן המוכר מעות, שצריך המוכר להחזיר לו את המעות ששילם

ואמר אביי: ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות, ויצאו עליה עסיקין [עוררין], ורוצה עתה שמעון לחזור בו מהמקח, הדין הוא כך:

י' ב עד שלא החזיק בה שמעון בשדה (31) — יכול הוא לחזור בו מהמקח.

אבל משהחזיק בה — אינו יכול לחזור בו עוד, לפי שנעשה כבר קנין חזקה על הקרקע (32). דאמר ליה ראובן: חיתא דקטרי [שק מלא קשרים (33)] סברת וקבלת. כלומר, מדעתך קנית דבר המוטל בספק, בלא אחריות.

ודומה אתה כאדם שקנה שק מלא קשרים, שנראה כאילו יש בתוכו דבר חשוב, ולא בדק מה יש בו. ולבסוף, כשפתח את השק, מצא שאין בו כלום. שאין הוא יכול לטעון טענת מקח טעות, כי היות ולא פתח ובדק את תוכן השק, סבר וקיבלו כמות שהוא.

מאימתי הויא חזקה, שאם עשאה, שוב אינו יכול לחזור בו? (34)

”מחוסרי אמנה”.

32. ואף שלא נתן הקונה עדיין מעות, הרי הן עליו כמלוה. רש"י. ועיי' בתוס' שפירשו באופן אחר.

33. כך כתב כאן רש"י. ובמס' ב"ק [ט' ע"א] פירש רש"י: שק קשורה מלאה רוח.

34. כך פירש רש"י. והקשו התוס' על פירוש זה, הרי במקומות רבים מוזכר קנין חזקה, ולמה דווקא כאן שאלה הגמרא כיצד נעשית החזקה? ופירשו את הסוגיא באופן אחר. עיי"ש.

בעל דברים של המלוה, יכול שמעון למנותו שליח לטעון עבורו.

ויש שכתבו שאין מכאן ראייה. דנפקא מינה היכא ששמעון אינו בעיר, שאינו יכול למנות את ראובן לשלוחו.

31. רש"י הוסיף שמדובר גם שלא נתן עדיין מעות. אבל אם נתן מעות, קנה את השדה בקנין כסף, ושוב אינו יכול לחזור בו.

ובתוס' תמהו על רש"י, אם מדובר שלא עשה קנין, ואף לא נתן מעות, פשיטא שיכול לחזור בו! ועיי' מה שכתבו בבאיור דברי הגמרא.

ובשיטמ"ק תירץ, שהחידוש הוא שאינו בכלל

אמר להו: איך, אכן, במקרה כזה יש לו שבח.

ולאחר מכן אמר להם: לאו, אין לו את השבח.

ורפיא בידיה [היה הדבר רפוי בידו], שלא היה יודע טעמו של דבר.

איתמר, אמר רב נחמן אמר שמואל: מעות יש לו. אבל שבח אין לו, אף על פי שפירש לו את השבח.

מאי טעמא?

ביון דנתברר שקרקע אין לו למוכר, יוצא שאם הלוקח יטול את השבח — שכר מעותיו עומד ונוטל [כלומר, הרי הוא מקבל שכר עבור המעות שהלוה למוכר], והרי זה נראה כריבית, וכפי שנתבאר.

איתיביה רבא לרב נחמן מהמשנה במסכת גיטין. שכך שנינו שם:

עבור השדה⁽³⁵⁾. ואם השביח הלוקח את השדה, כגון שזיבלה, או שהקיפה בגדר, יש לו אף את דמי השבח מהמוכר⁽³⁶⁾.

ושמואל אמר: מעות אכן יש לו, אבל שבח — אין לו. וטעם הדבר יתבאר להלן בגמרא.

בעו מיניה מרב הונא: אם כשמכר את השדה, פירש לו ללוקח, שאם יטרפוה ממנו — יגבה את השבח, מהו?

וצדדי הספק:

האם טעמא דשמואל, שאמר שאינו גובה את השבח, הוא משום דלא פירש שיתן לו שבחא אם יטרפוה ממנו, והכא הא פירש לה, ואם כן, יתן לו את השבח.

או דלמא: טעמיה דשמואל, ביון דלית ליה למוכר קרקע. כלומר, היות ונתברר שהקרקע לא היתה של המוכר כלל, נמצא שלא היה כאן מכר, ומעות המקח היו ביד המוכר כמלוה. ואם כן, אם יתן ללוקח את השבח, נמצא שמחזיר לו יותר ממה שנתן לו עבור המקח — ומחזי כריבית⁽³⁷⁾.

ביד הגזלן. אלא הרי הוא כיוור לתוך שדה חבירו ומשביחה שלא מדעתו, שנוטל מבעל השדה כשיעור הוצאותיו. ואם השביחה השדה יותר מהוצאותיו, אינו נוטל את היתר מבעל השדה. ועל שבח זה, היתר על היציאה, דנה הגמרא כאן, אם נוטלו הלוקח מהמוכר.

ויש שפירשו, שמדובר שהשביחה הקרקע מעצמה, ולא הוציא עליה הלוקח הוצאות.

37. אבל אין זו ריבית גמורה, לפי שאינה קצוצה. ואף אינה אגר נטר, שהרי אינו מוסיף לו תמורת המתנת המעות, אלא בגלל השבח שהשביח.

35. אף אם לא כתב לו אחריות, דסבירא ליה לרב שאחריות טעות סופר, ואף בשטרי מקח וממכר. רשב"א.

36. הקשה רש"י, למה יחזור על המוכר, על הנגזל לתת את השבח, שהרי השיבו לו קרקע משובחת!

ותירץ, שמדובר שמתחילה, בשעת הגזילה, היתה הקרקע משובחת, והכסיפה ביד המוכר, וחזר הלוקח והשביחה. לכן נוטל הנגזל את השבח. ועיי' באחרונים מה שביארו בדבריו.

אבל הרשב"א והר"ן [ועוד ראשונים] סוברים, שאין הלוקח נפסד משום שנתקלקלה הקרקע

אין מוציאים לאכילת פירות, ולשבח קרקעות, ולמזון האשה והבנות [תנאי כתובה הוא, שיוזנו האשה ובנותיה מנכסיו לאחר מותו, עד שינשא], מנכסים משועבדים, מפני תיקון העולם.

וטעם התקנה, משום שאם יטרפו מלקוחות לצורך דברים אלו, אין לך אדם שיקנה שדה מחבירו. לפי שכל אחד יחשוש לקנות, שמא יטרפו ממנו את השדה, שהרי אין אדם שלא מוטלים עליו חובות אלו, של מזון האשה והבנות, ואין חיובים אלה קצובים, שיוכל הלוקח לשער אם נשארו ביד המוכר נכסים בני חורין לצורך תשלום חובותיו, שהרי אי אפשר לדעת מתי ינשא, ויפסיקו ליטול מזונות. וכן בזמן שנוטלים מזונות, אי אפשר לדעת כמה יאכלו.

ואף לאכילת פירות ושבח קרקעות אין קצבה, שהרי אין ידוע כמה פירות תוציא השדה, וכמה תשביח.

לכן תקנו שאין מוציאים ממשועבדים לצורך דברים אלו.

מה שאין כן בחוב של הלואה, שידוע בדיוק כמה חייב הלוח למלוה, יכולין הלקוחות ליזהר ולא לקנות קרקעות מהלוח, אם לא נשארו ברשותו עוד נכסים בני חורין כשיעור ההלואה. ואם אכן נשארו, יכול הוא לקנות ללא חשש, כי אין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין [ואף אם ימכור הלוח גם את הנכסים שנשארו בידו לאחר מכן, נפרעים קודם מהלקוחות שקנו אותם].

משמע, שדווקא ממשעבדי — הוא דלא

מפקינן [אין מוציאים]. הא מבני חורין — מפקינן. וקתני מיהא בין אותם דברים: לשבח קרקעות. מאי לאו, האם לא מדובר בלוקח שדה מגזלן, והשביחה, ובא הנגזל וטרפה ממנו, שחוזר הלוקח על המוכר, וגובה את הקרן אפילו מנכסים משועבדים, דהיינו, נכסים שמכר המוכר לאחר שמכר לזה את השדה, שהרי שטרו קדם לשטרם, והיתה בו אחריות, ואילו את השבח שהשביח, גובה רק מבני חורין, מפני תיקון העולם, לפי שלא היה השבח קצוב בשעת המכירה, כשקיבל עליו אחריות.

מוכח מכאן, שיש ללוקח שבח מגזלן! ?

ודחינן: לא. אין מדובר בשדה גזולה, שטרפה הנגזל מהלוקח, אלא במקרה שטרף בעל חוב את השדה מהלוקח, עבור חוב שחייב לו המוכר.

ובכהאי גוונא ודאי שיש ללוקח שבח, שהרי היתה זו מכירה גמורה כל זמן שלא טרפו ממנו. ואילו היה פורע הלוח את החוב לבעל חובו, לא היתה לו כל טענה כלפי הלקוחות. לכן, כאשר נותן המוכר ללוקח את השבח, ויוצא שהוא משלם לו יותר ממה שנתן הלוקח עבור המקח, אין זה נראה כאילו משלם לו שכר עבור השעיית מעותיו אצלו, אלא הרי זה כאילו המוכר קונה עתה בחזרה את השדה שמכר לו. ולכן יכול הלוקח לגבות את השבח מהמוכר מבני חורין.

ומקשינן: אי כבעל חוב — אימא מה ששינוי ברישא, בתחילת המשנה: אין מוציאים לאכילת פירות [מנכסים משועבדים]. והגמרא מבינה עכשיו, שהכונה

היא שאם טרפו מהלוקח שדה מלאה פירות, אין מוציאין אותם מהמוכר.

ואי מדובר **בבעל חוב, בעל חוב מי אית ליה פירי?** וכי בעל חוב טורף את הפירות שבשדה שאינם צריכים עוד לקרקע?

והאמר שמואל: **בעל חוב גובה את הקרקע עם השבח שהשביחה הלוקח.** משמע, **שבח — אין, אכן הוא גובה. אבל פירות (38) — לא!**

אלא פשיטא שברישא מדובר **בגוזל ונגזל,** וכגון שגזל שדה עם פירותיה — ומכרה, שאז ודאי שהנגזל טורף גם את הפירות. או שמכר שדה גזולה בלא פירות, וגדלו פירות אצל הלוקח, שאז הנגזל טורף את הקרקע עם הפירות, משום שהוא טוען: קרקעי השביחה! (39)

ומדרישא מדובר **בגוזל ונגזל —** מסתבר שהסיפא **נמי, שבח קרקעות, מדובר בגוזל ונגזל!** (40)

ודחינן: **מידי אריא?** וכי מוכרח הדבר שהסיפא מדברת באותו אופן של הרישא?

לא כן. אפשר לומר שהא, הרישא, **כדאיתא,** כפי שהיא, שמדובר בגוזל ונגזל. והא, הסיפא, **כדאיתא,** בבעל חוב.

ומקשינן: **והא לא תני הכי,** כפי שתירצת, שמה ששנינו "ולשבח קרקעות", מדובר בבעל חוב!

שכך שנינו בברייתא המבארת את דברי המשנה: **"לשבח קרקעות" — כיצד?**

הרי שגזל שדה מחבירו, והרי היא יוצאה מתחת ידו של הגזלן על ידי בית דין, כשהוא גובה — **גובה את הקרן מנכסים משועבדים, ושבח גובה מנכסים בני חורין.**

ועתה, **היכי דמי,** איך מדובר בברייתא?

אילימא שמדובר **בדקתני,** כפי המשמעות הפשוטה של הברייתא, שהוציא הנגזל את הקרקע מהגזלן, ואז הגזלן גובה את הקרן מנכסים משועבדים וכו', אי אפשר לפרש כך. **כי גזלן — ממאן גבי?** ממי אמור הגזלן לגבות משהו תמורת גזילתו?!

אלא לאו, על כרחך שמדובר **כגון שגזל שדה**

ומה תיקון העולם יש כאן שלא לגבות ממשועבדים? ועיי' ברש"ש שכתב שמדובר שהפירות לא היו גמורים עדיין, ונגמרו אצל הלוקח.

40. כתבו התוס', שמהרישא עצמה יכול היה להקשות על שמואל, שאם גזל שדה וגדלו בה פירות, הרי זה שבח, ושנינו ברישא שהלוקח גובה שבח זה מהמוכר, וכפי שהגמרא עצמה מקשה בסמוך! אלא כמה שיכול להקשות משבח עצמו — מקשה. וע"ע בראשונים מה שכתבו בזה.

38. פירות גמורים המחוברים לקרקע, ואינם צריכים עוד לקרקע, שהרי הם כמטלטלין, ולכן השעבוד אינו חל עליהם. אמנם הגמרא היתה יכול לתרץ, שמדובר כאן בפירות הצריכים לקרקע, שבעל חוב גובה מהם, אלא שפירות אלו בכלל שבח קרקעות הם. ראשונים.

39. ומכל מקום משלם הנגזל ללוקח את ההוצאות שהוציא בקרקע, שהרי על ידי כן הושבחה יותר. רש"י.

ועיי' במהרש"א [מהדר"ב] שהקשה, אם כן, יוצא שגזל את הפירות עצמם, שקצובים הם,

עם פירותיה [משום שהוא טוען: ארעאי אשבח]. והלוקח חוזר על המוכר, וגובה את הקרן ממשועבדים, ואת הפירות, שהם השבח במקרה זה, מנכסים בני חורין. מוכח מכאן, שיש ללוקח את השבח!

אמר רבא (42): באמת אין מדובר שמכרה הגזלן לאחר. ומה ששנינו "כשהוא גובה", אין מדובר על הגזלן, אלא על הנגזל.

ואם תשאל, למה צריך הנגזל לגבות את הקרן, דהיינו, את הקרקע עצמה, מנכסים משועבדים, הרי הקרקע לפניו, ויטלנה כמות שהיא!

הכא במאי עסקינן, כגון שגזל שדה מחבירו כשהיא מלאה פירות, ואכל את הפירות, ודבר בה [בשדה] בורות שיחין ומערות, ועל ידי כך הפחית את הקרקע משוויה.

אזי הדין הוא כך:

כאשר בא הנגזל לגבות מהגזלן את הקרן, דהיינו, את מה שהזיק הגזלן בקרקע, גובה מנכסים משועבדים.

וכאשר בא נגזל לגבות את הפירות — גובה מנכסים בני חורין [לפי שאינם קצובין] (43).

רבה בר רב הונא אמר: מדובר כגון שנטלה

מחבירו, ומכרה לאחר, והשביחה הלוקח. ומוכח שהלוקח מגזלן — יש לו שבח!

אמר ליה: וכי לאו תרוצי קא מתרצת? האם לא היה עליך לתרץ ולהעמיד את הברייתא שלא כמשמעותה הפשוטה, שהגזלן גובה, אלא בלוקח מגזלן?!

והיות וכך, שגם לשיטתך צריך להגיה בדברי הברייתא, תריץ נמי והעמד את הברייתא שאין מדובר כלל בגזלן, אלא בבעל חוב (41).

תא שמע מברייתא המבארת את תחילת דברי המשנה: "לאכילת פירות" — כיצד?

הרי שגזל שדה מחבירו, והרי היא יוצאה מתחת ידו. כשהוא גובה, גובה את הקרן מנכסים משועבדים, ופירות גובה מנכסים בני חורין.

היכי דמי?

אילימא כדקתני, כפי שהברייתא שנויה לפנינו, הרי הדבר תמוה! גזלן — ממאן גבי?

אלא לאו, על כרחך מדובר כגון שגזל אדם שדה מחבירו, ומכרה לאחר, והשביחה השדה, ועשתה פירות גמורים [שאינם צריכים עוד לשדה], שאז גובה אותה הנגזל

וכתב, שצריך לומר שרבא חזר בו כאן.

43. עיי' בהגהות הגר"א שכתב שאין לגרוס בתירוצו של רבא "מליאה פירות", דאם כן, הרי הם קצובים! אלא מדובר שגזל שדה ריקנית, וצמחו בה פירות, ואכלן. שפירות אלו אינם קצובים. וע"ע במהרש"א [מהדו"ב] וברש"ש.

41. כתב מהרש"ל, דבאמת הכי איתא הגירסא כמס' בבא בתרא [קנ"ז ע"ב]: "הרי שלקח שדה מחבירו והשביחה, ובא בעל חוב וטרפה, כשהוא גובה וכו'".

42. הקשה מהרש"א, הרי רבא הקשה לעיל על שמואל מהמשנה בגיטין, ופירש שמדובר בלוקח מגזלן, ולא כפי שתירץ כאן!